

สามัคคีเภทคำฉันท์
อุโฆษยอุโฆษยอุโฆษ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

อาจารย์ ดร.บัวลักษณ์ นาคทรงแก้ว

สามัคคีเภทคำฉันท์ อุโฆษยุคเบมขุภม

สามัคคีเภทคำฉันท์ เป็นนิทานสุภาษิตคำฉันท์ขนาดสั้น ไม้ก่
สิบหน้ากระดาษเท่านั้น แต่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดี มีความงดงาม
ทางวรรณศิลป์ ทั้งยังได้รับการคัดเลือกเป็นหนังสือประกอบการเรียน
การสอนในวิชาภาษาไทยด้วย

ผู้แต่ง

นายชิต บุรทัต มีชีวิตอยู่

ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๕๕ - ๒๔๘๕

ได้รับการศึกษาที่โรงเรียนวัดราช

บพิตร และโรงเรียนวัดสุทัศน์

เมื่ออายุได้ ๑๑ ปี บวชเป็นสามเณรที่

วัดราชบพิตรและที่วัดบวรนิเวศ เป็น

ศิษย์ของสมเด็จพระยาวชิรญาณวโรรส

นายชิตเป็นผู้ชำนาญในการแต่งฉันท์

มาก ใช้นามปากกาว่า เอกชน เจ้าเงาะ

และแมวคราว นายชิตถึงแก่กรรมเมื่อ

พ.ศ. ๒๔๘๕

สามัคคีเภทคำฉันท์

สามัคคี+เภท = สมาส

การแบ่ง, การแยก, การแตกออก

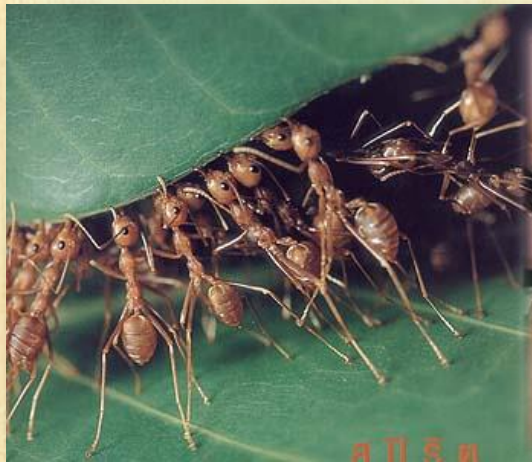
ในสมัยรัชกาลที่ ๖ เกิดวิกฤตการณ์ กบฏ ร.ศ. ๑๓๐ และสงครามโลกครั้งที่ ๑ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของบ้านเมือง ทำให้เกิดวรรณคดีปลุกใจให้รักชาติขึ้นเป็นจำนวนมาก นายชิต บุรุษทัต จึงแต่งเรื่องนี้ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๕๗ มุ่งชี้ความสำคัญของการรวมเป็นหมู่คณะ เป็นนำหนึ่งใจเดียวกัน รักษาบ้านเมืองให้มีความมั่นคง

เดิมเป็นนิทานสุภาษิตที่แปลมาจากภาษาบาลีในอรรถกถาสุมังคลวิลาสินี ที่มณิกาย มหาวรรค ผู้แต่งมีจุดประสงค์เพื่อจะทูลเกล้าฯ ถวายรัชกาลที่ ๖ และหวังจะได้ทรงพระอนุเคราะห์ตรวญแก้ไข แต่พระองค์เสด็จสวรรคตเสียก่อน ต่อมาสมเด็จพระยาดำรงฯ ได้ขอเรื่องนี้มาพิมพ์แจก และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ในฐานะที่เป็นเสนาบดีว่าการกระทรวงธรรมการได้นำมาเป็นบทเรียนในชั้นเรียน

จุดมุ่งหมายของเรื่อง

เพื่อมุ่งชี้ความสำคัญของการรวมเป็นหมู่คณะ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพื่อ
ป้องกันรักษาบ้านเมืองให้มีความเป็นปึกแผ่น สามัคคีเกทคำฉันท์ เป็นกวีนิทาน
สุภาษิต ว่าด้วย “โทษแห่งการแตกสามัคคี” ภายหลังได้รับการยกย่องเป็นตำรา
เรียนวรรณกรรมไทยที่สำคัญเล่มหนึ่งทั้งในอดีตและปัจจุบัน

คำฉันท์

เป็นคำประพันธ์ที่ได้แบบอย่างมาจากอินเดีย เดิมแต่งเป็นภาษาบาลี และสันสกฤต ไทยนำเปลี่ยนแปลงลักษณะบางอย่างเพื่อให้สอดคล้องกับความนิยมในคำประพันธ์ไทย คำราฉันท์ที่เป็นแบบฉบับของฉันท์ไทย คือ **กัมภีร์วาทิตาย**

กำหนดครุ ลหุ และสัมผัสเป็นมาตรฐาน

คำครุ ุ

เป็นคำที่ออกเสียงหนัก มีตัวสะกด
สระเสียงยาว และ อ่า ไอ โอ เอา

คำลหุ ุ

เป็นคำที่ออกเสียงเบา **ไม่มีตัวสะกด**
สระเสียงสั้น
ยกเว้น ก็ บ

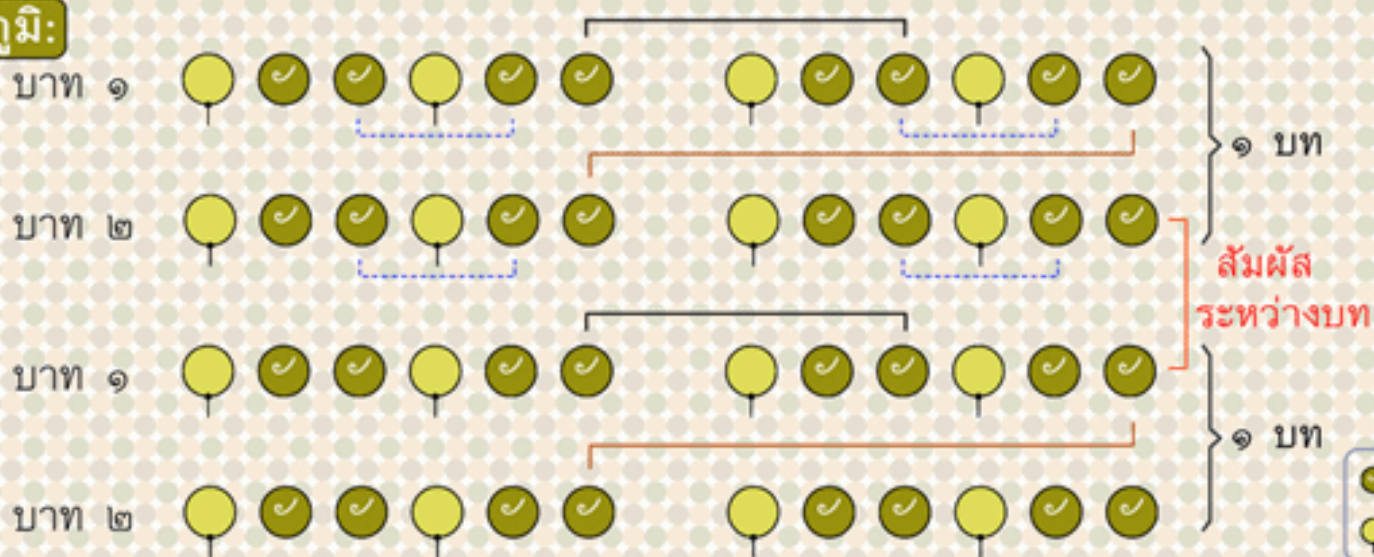

ภซงคประยาดฉัณฑ์ ๑๒

ภซงคประยาด หรือ ภซงคปยาด “ภซงค” แผลว่า งู หรือ นาค “ประยาด” แผลว่า อากการเลื้อยของงู ภซงคประยาด ฉังแผลว่า ฉัณฑ์ที่มีลีลางดงามประดจอากการเลื้อยของงู

ฉังภุมิ:

กฎงคประยาตฉันท์ ๑๒

ชื่อฉันท์แปลว่า **งูหรือนาคเลื้อย** ฉันท์นี้มีลีลาประดุจลีลาศของพญานาค ทำนองฉันท์มีความไพเราะสละสลวย นิยมใช้แต่งเกี่ยวกับกับบทชมความงาม ความรัก ความโศก บางครั้งก็ใช้ในบทสดุดีหรือบทถวายพระพรหรือดำเนินเรื่องให้รวดเร็ว เช่น

ทิวงศ์ชาติฉลาดยล

คะเนกลคะนึ่งการ

กษัตริย์ลิจฉวีวาร

ระวังเหือดระแวงหาย

เหมาะแก่การฉจะเสกสรร

ปวัตน์วัณจโนบาย

มล้างเหตุพิเฉทสาย

สมัครสนธิ์สโมสร

มาฉวกฉันท์ ๘

(มา-นะ-วะ-กะ-ฉันท์) ฉันท์ที่มีลีลาเสียงไพเราะ งดงามสดชื่นมีชีวิตชีวาเหมือนหนุ่มน้อย

ผังภูมิ :

บาท ๑

บาท ๒

บาท ๓

บาท ๔

๑ บท

● = ครุ

● = ลหุ

มาตรฐานที่ ๘

ชื่อชั้นที่แปลว่า **เด็กหนุ่ม** เป็นชั้นที่มีลีลาเร่งเร้า ผาดโผน คึกคัก
ประดุจเด็กหนุ่ม นิยมใช้กับเรื่องที่ตื่นเต้นและเร้าใจ เช่น

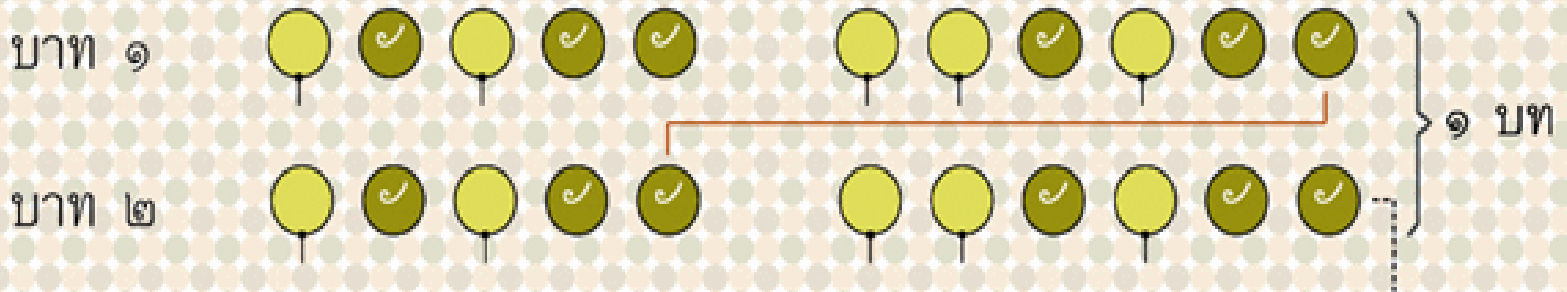
ล่องลู่ประมาณ	กาลอนุกรม
หนึ่งณนิยม	ท่านทวิรงค์
เมื่อจะประสิทธิ์	วิทยะยง
เชิญวรวงค์	เอกกุมาร
เชอจตาม	พราหมณ์ไป
โดยเฉพาะใน	ห้องรหุฐาน
จึงพฤตมิถาม	ความพิสดาร
ขอธประทาน	โทษะและไซ

อุปสรรควิเชียรฉันท์ ๑๑

อุปสรรควิเชียรฉันท์ แปลว่า ร่องอินทรีวิเชียร หมายความว่า มีลักษณะคล้ายอินทรีวิเชียรฉันท์

● = ครุ
● = ลหุ

ผังภูมิ:

บรรยายการดำเนินเรื่อง
การเจรจาที่ต้องการดำเนินเรื่อง

อุปสรรควิเชียรฉันท์ ๑๑

ชื่อฉันท์แปลว่า **อินทรวีเชียรฉันท์น้อย** มีลักษณะคล้ายกับ
อินทรวีเชียรฉันท์ ท่วงทำนองของฉันท์เรียบ ๆ เย็น ๆ ไม่กระแทกกระทั้น
มักใช้บรรยายเนื้อความเป็นการดำเนินเรื่อง เช่น

ทิวชงค์เจาะจงเจตน์

กระหน่ำและซำเต็ม

ละครึ่งระหว่างครา

เหมาะทำทิวอาจารย์

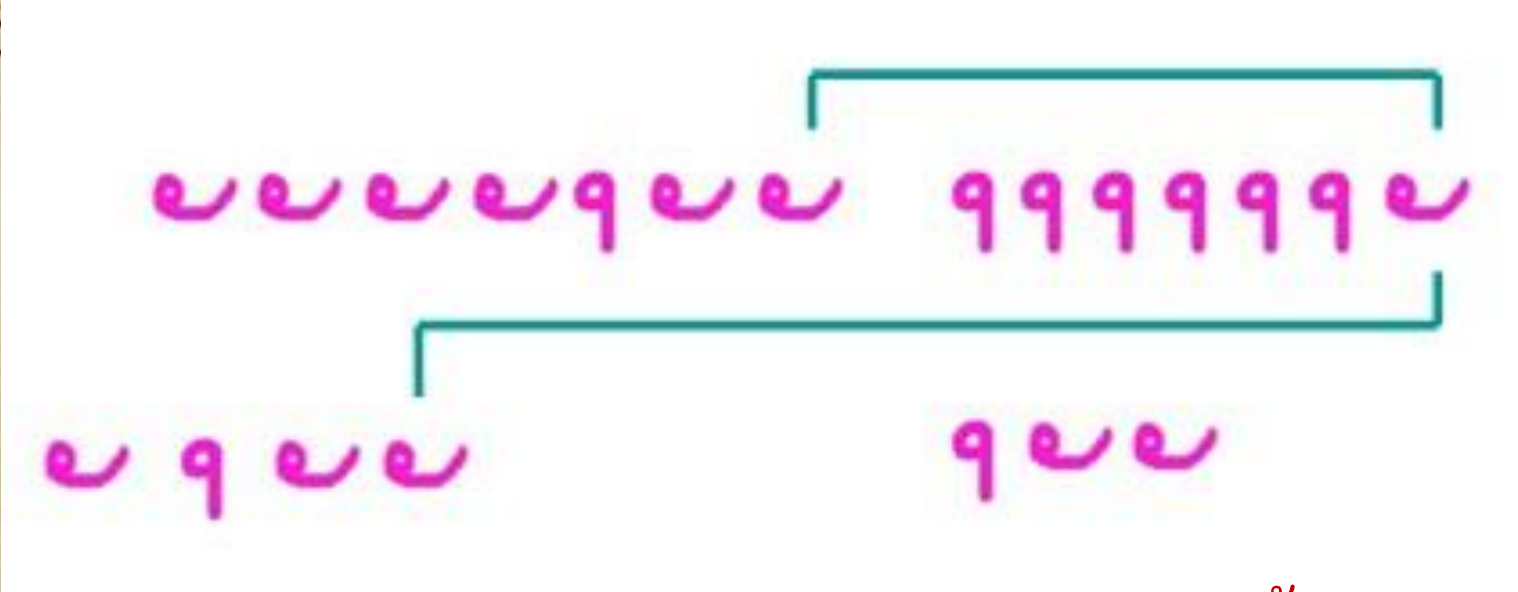
กลห้เหตุยุยงเสริม

นฤพัทธก่อการณ์

ทิววารนานนาน

ธกั้เชิญเสด็จไป

สัทธานันท์ ๒๑

พรรณนาความงาม ความโศกอย่างลึกซึ้ง
หรือบรรยายความ

สัทธานันท์ ๒๑

ชื่อฉันทน์ที่มีความหมายว่า ฉันทน์ที่มีลีลาวิจิตรงดงามประดุจสตรีเพศ
ผู้ประดับด้วยพวงมาลัย มักใช้เป็นฉันทน์พรรณนาความงามหรือความโศก
อย่างลึกซึ้งหรือบรรยายความก็ได้ เช่น

ครั้นล่วงสามปีประมาณมา

สทกรณประดา

ดิจฉวีรา

ชทั้งหลาย

สามัคคีธรรมทำลาย

มิตรภีทนะกระจาย

สรรพเลื่อมหายนั้

ก็เป็นไป

สาตินี้ฉันท์ ๑๑

● = ครุ

● = ลหุ

นิฉันท์ แปลว่า ฉันท์ที่มากไปด้วยครุซึ่งเปรียบเหมือนแก่นหรือหลัก

บาท ๑

๑ บาท

บาท ๒

สาตินี้ฉันท์ ๑๑

ชื่อฉันท์มีความหมายว่า **ฉันท์ที่มากไปด้วยครุ** ซึ่งเปรียบเสมือน
แก่นหรือหลัก เป็นฉันท์ที่มีเสียงครุมาก มักใช้บรรยายความในการดำเนิน
เรื่อง เช่น

วัชชีภูมีผอง

สดับกลองกระหึ่มขา

ทุกไฟ้ไปเออาภา

ณกิจเพื่อเสด็จไป

ต่างทรงรับสั่งว่า

จะเรียกหาประชุมไย

เราใช่เป็นใหญ่ใจ

ก็ขลาดกลัวบ่กล้าหาญ

อุปมาอุปไมย ๑๑

๒๒ ๑๑ ๒ ๑๑ ๒ ๑ ๒ ๒
๒ ๒ ๑๑ ๒ ๑๑ ๒ ๑ ๒ ๒

ความรู้สึกอ่อนไหว เศร้าหมอง คร่ำครวญ
พรรณนาแสดงความอาลัยรัก

อุปัฏฐิตาฉันท์ ๑๑

ชื่อฉันท์หมายความว่า ฉันท์ที่กล่าวสำเนียงอันดังก้องให้ปรากฏ
กวีนิยมใช้บรรยายความทั่วไป เช่น

เห็นเชิงพิเคราะห์ช่อง

พราหมณ์เวทอุดม

ให้วัลลภชน

กราบทูลนฤบาล

ชนะคล่องประสพสม

ธกัลอบแถมการณ์

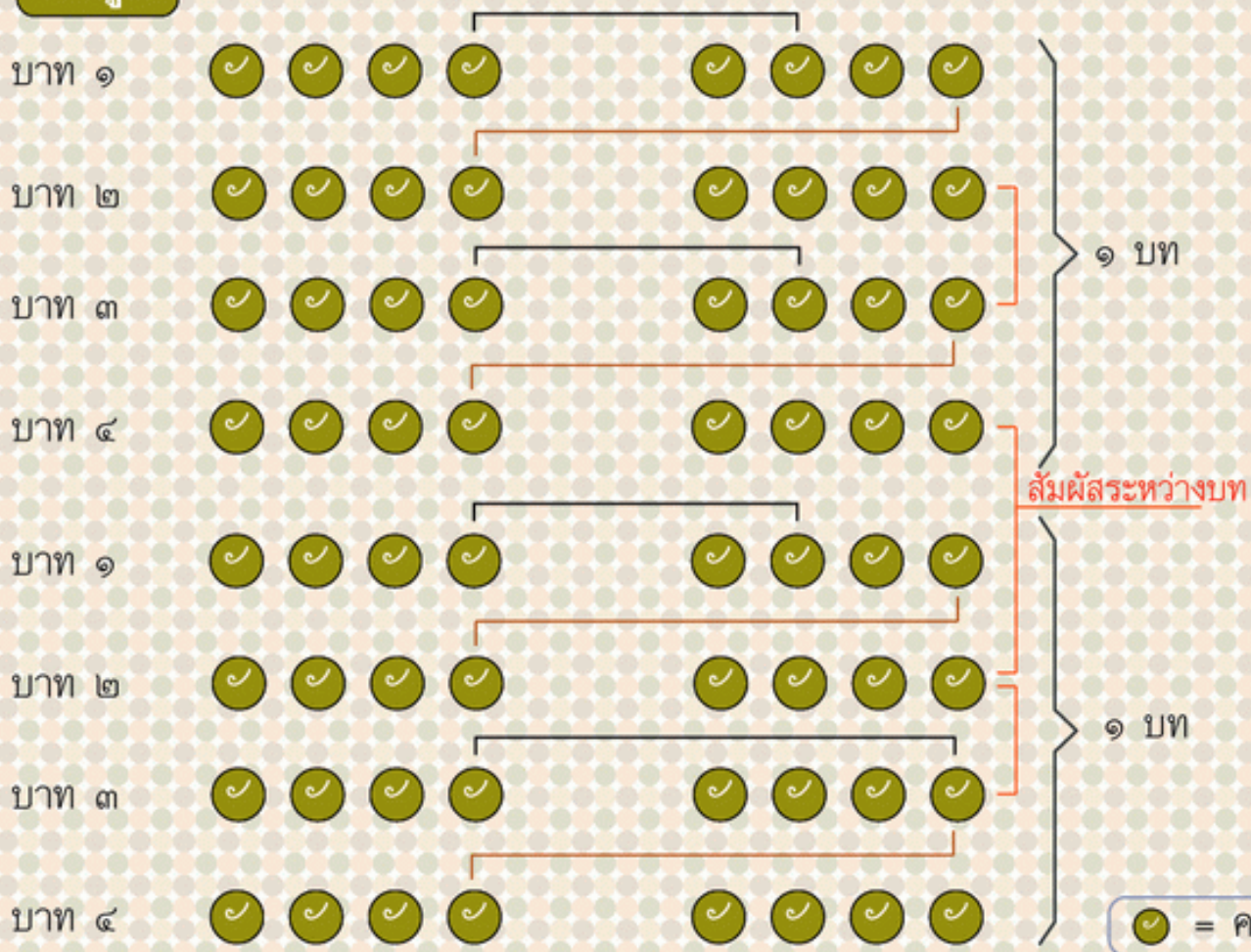
คมดลประเทศฐาน

อภิเษามคธไกร

วิชชুমมาลาฉันท ๘

(วิต-ชุม-มา-ลา-ฉัน) ฉันทที่เปล่งสำเนียงยาวดูคล้ายฟ้าแลบที่มีรัศมียาว

ผังภูมิ

วิชชুমมาลาฉันท์ ๘

ชื่อของฉันท์แปลว่า **ระเบียบแห่งสายฟ้า** เป็นฉันท์ที่มีเสียงหนักหรือคำครุล้วน เสียงอ่านจึงสั้น กระชับ รวดเร็ว ใช้บรรยายความที่แสดงความรู้สึกในทางวุ่นวายใจ เช่น

ข้าวเศิกเอิกอิ่ง
ในหมู่ผู้คน
แทบทุกถิ่นหมด
อกสั้นขวัญหนี
ตื่นตาหน้าเผือด
หลบลิ้นนี้ตาย
ซุกครอกซอกคร้ว
เข้ดงพงไพร

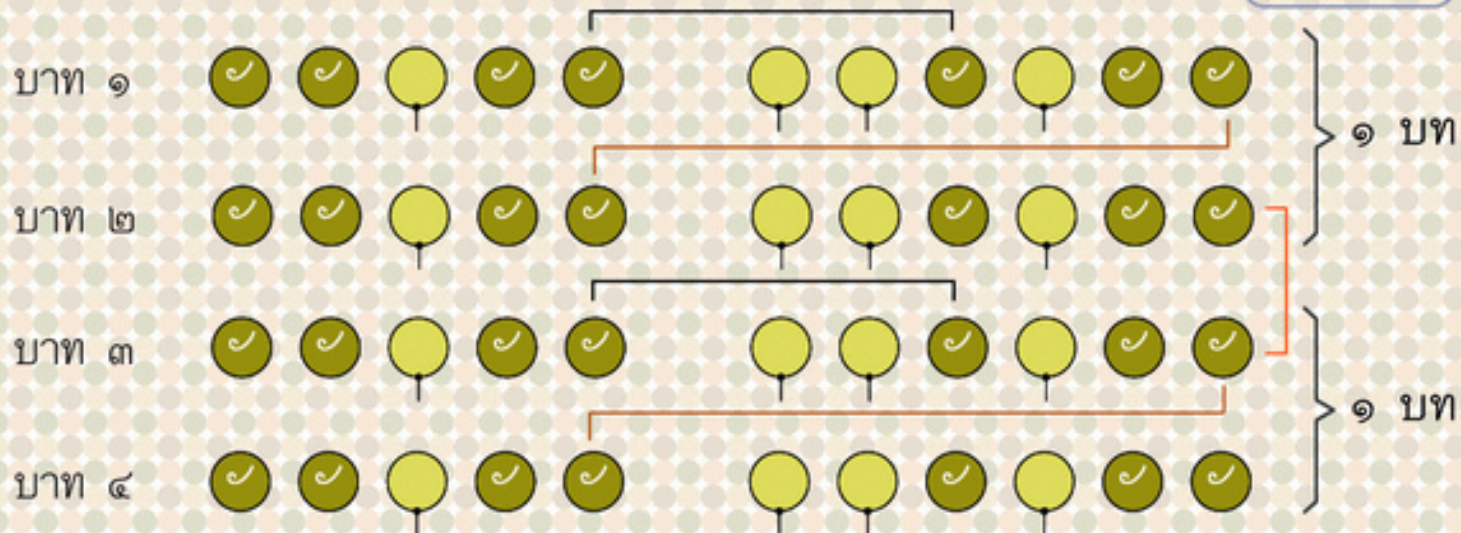
ทราบถึงบัดดล
ชาวเวสาลี
ชนบทบุรี
หวาดกลัวทั่วไป
หมดเลือดสั้นกาย
วุ่นหวั่นพรันใจ
ซ่อนตัวแตกภัย
ทิ้งย่านบ้านตน

อินทรวีเชียรฉันท์ ๑๑

ฉันท์ที่มีลีลาอันรุ่งเรืองงดงามประดุจฟ้าอาวรุทของพระอินทร์
ใช้เป็น บทชม คร่ำครวญ บทสวด บทพากย์

● = ครุ

○ = ลหุ

อินทรวีเชียรฉันท์ ๑๑

ชื่อฉันท์นี้แปลว่า เพชรของพระอินทร์ ซึ่งมีลักษณะแสง
ระยิบระยับ เป็นฉันท์ที่มีลีลาเสนาะ จังหวะสละสลวยอีกแบบหนึ่ง กวี
นิยมใช้พรรณนาสิ่งที่สวยงาม พรรณนาความน่าเอ็นดู ความน่าสงสาร
บางครั้งก็ใช้บรรยายความเพื่อแสดงความรู้สึกที่อ่อนไหว เศร้าหมอง
เยือกเย็น เช่น พรรณนาให้เห็นความเลี้ยสละของวัสสการพราหมณ์ว่า

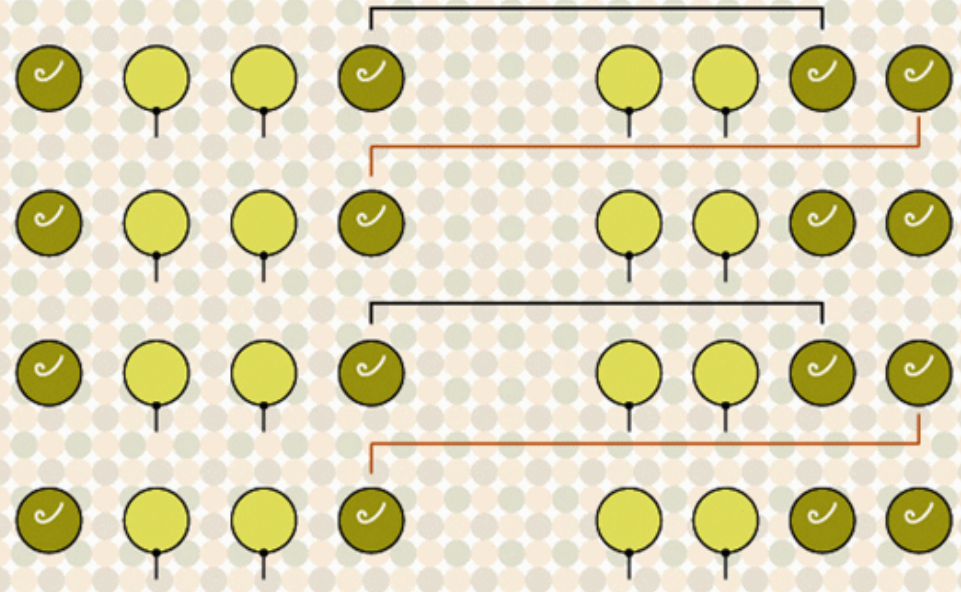
โดยเต็มกตัญญู
ใหญ่ยิ่งและยากอัน
หยั่งชอบนิยมเชื่อ
ยอมรับทุเรศผล
ไปเห็นกะเจ็บแสบ
มอบลัตย์สมรรถหมาย

กตเวทิตาครัน
นรอื่นจะอาจทน
สละเนื้อและเลือดตน
ขรการณ์พะพานกาย
ชีวแทบจะทำลาย
มนม้นมิหวั่นไหว

จิตรปทาฉันท์ ๘

ผังภูมิ:

● = ครุ
● = ลหุ

ความรู้สึกลึกคักคะนอง ตื่นเต้น สับสนอลหม่าน

จิตรปทาฉันท์ ๘

เป็นฉันท์ที่มีทำนองเสียงกระซิบคล้ายมาณวกฉันท์ เพราะมีเสียงลหุ
ใกล้ชิดกัน จึงให้ความรู้สึกกึกคะนอง ตื่นเต้น จึงใช้ในลีลาแห่งความตื่นเต้น
ความสับสนอลหม่าน เช่น

นาครธา

เห็นริปูมี

ข้ามตึรชล

มุ่งจะทลาย

ต่างก็ตระหนก

ตื่นบมิเว่น

ท้าวบุรคา

เสียงอลวน

นิวิธาลี

พลมากมาย

ก็ดูพ้นหมาย

พระนครตน

มนอกเต้น

ตะละผู้คน

มจลาจล

อลเวงไป

สัททูลวิกิพีตฉันท์ ๑๕

ชื่อของฉันท์แปลว่า **เสียผยอง** เพราะมีลีลาประดุกิริยาแห่ง
เสียโคร่ง มีลีลาท่วงทำนองเครื่องขริม เอาจริงเอาจัง ให้ความรู้ลึกว่า
ศักดิ์สิทธิ์ มีสง่า จึงนิยมใช้แต่งบทประณามพจน์เป็นการไหว้ครู หรือ
กล่าวขอ พระเกียรติหรือสรรเสริญพระมหากษัตริย์ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ต่าง ๆ เช่น

ไหว้คุณองค์พระสุคตอนาวรณญาณ

ยอดศาสดาจารย์

มุณี

อีกคุณสุนทรธรรมคัมภีรวิธี

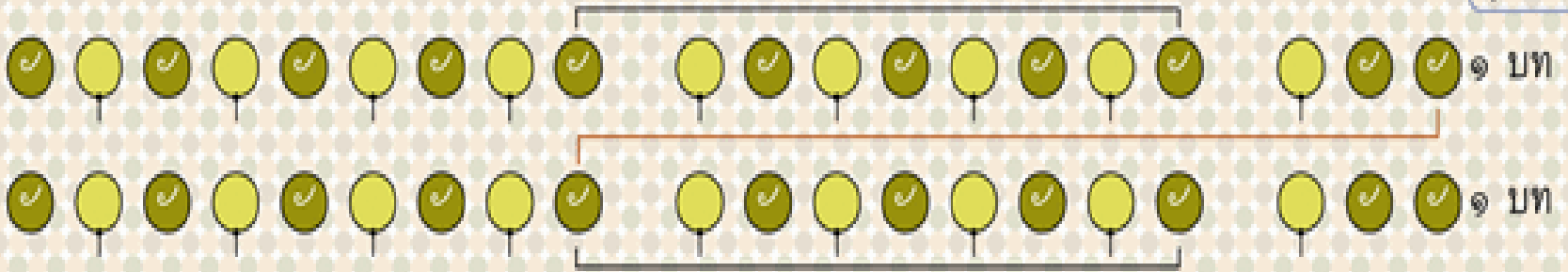
พุทธพจน์ประชุมตรี

ปิฎก

อิทธิสังฉันท์ ๒๐

อิทธิสังฉันท์ แปลว่า ฉันท์ที่มีลีลางดงามประดุจฉันท์ที่ได้พรรณนามาแล้วข้างต้น บางที่เรียกว่า "อิทธิสังฉันท์"

ผังภูมิ:

ใช้แสดงอารมณ์โกรธ

อิทธิสังฉันท์ ๒๐

ฉันท์นี้มีทำนองสะบัดสะบิ้ง กระชอกกระชั้น เพราะใช้เสียงครุ
และเสียงลหุสลับกัน ทำให้เสียงกระแทกกระทั้น เหมาะสำหรับใช้
พรรณนาความรู้สึกที่รุนแรง เช่น พรรณนาความโกรธ ความรัก ความ
ตื่นเต้นที่แสดงออกถึงอารมณ์ เช่น

เออูเหม่นะมิงชิช่างกระไร

ทุทาสตฤตฉะนี้ไฉน

ก็มาเป็น

ศึกบ่ถึงและมิงก็ยังมีเห็น

จะน้อยจะมากจะยากจะเย็น

ประการใด

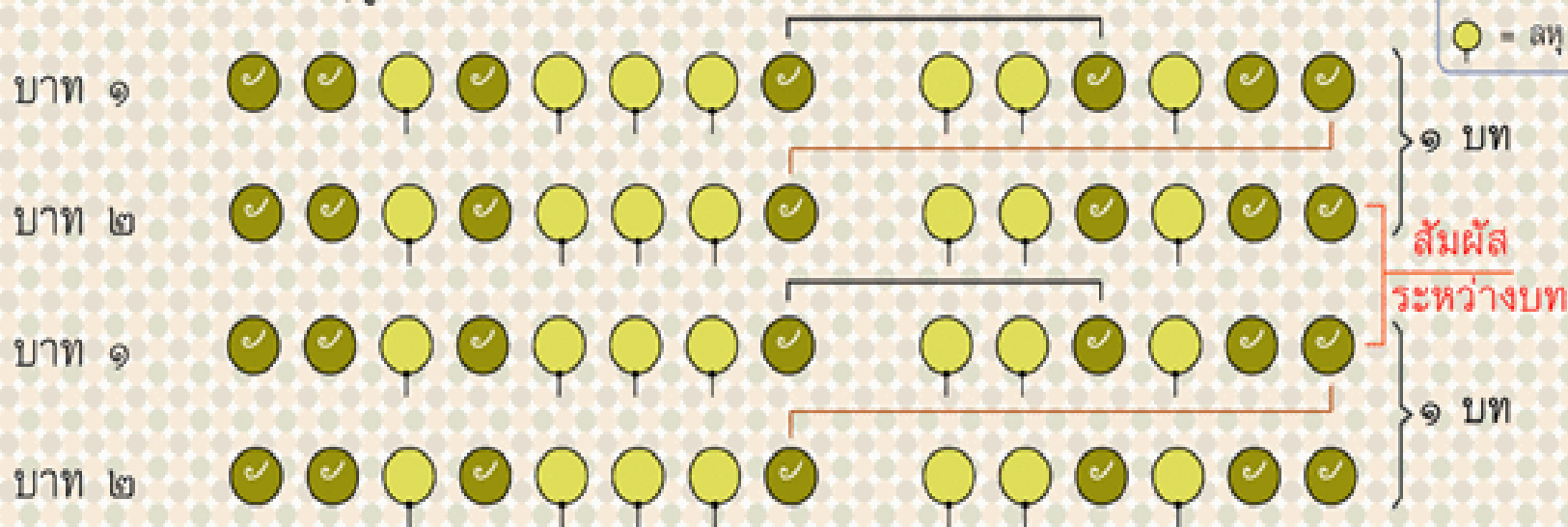
อวดฉลาดเพราะคาดแกลงเพราะใจ

ขยาดขยันมิทันอะไร

ก็หมิ่นกู

วสันตศีลกฉันท์ ๑๔

(วะ-สัน-ตะ-ติ-หลก-กะ-ฉัน) ฉันท์ที่มีลีลางามวิจิตร ประคองรอยแค้นที่กลีบเมฆ ซึ่งปรากฏอยู่ใน
ตอนต้นแห่งวสันตฤดู

เป็นฉันท์ที่ได้รับความนิยมยกย่องว่าไพเราะมากที่สุด

วสันตดิถีกัณฑ์ ๑๔

ชื่อฉันท์แปลว่า ความงามในฤดูฝน เป็นฉันท์ที่มีลีลางดงามอ่อนช้อย
ประดุจความงามของหยาดน้ำฝนทั้งเล็กและใหญ่สลับกันในฤดูฝน มีความ
ไพเราะมากฉันท์หนึ่ง ใช้สำหรับพรรณนาสิ่งที่สวยงาม เช่น ชมบ้านเมือง
ชมธรรมชาติ ชมความงามของสตรี เป็นต้น ทำให้ผู้ฟังรู้สึกไพเราะและ
ซาบซึ้งกับความงามนั้น ๆ เช่น

สามยอดตลอดระยะระยับ
ช่อฟ้าตระการกละจะหยัน
หางหงส์ผองพิจิตรงอน
รอบด้านตระหง่านจตุรมุข
กาญจน์แกมมณีกนกไฟ-

วะวะวับสลับพรรณ
จะเยาะยั่วทิมัมพ
ดุจกวัจนภาลัย
พิศสุกอร่ามไส
ทुरยัพร่างพะแพรวพราย

โตฏกฉันท์ ๑๒

ชื่อฉันท์แปลว่า **ปล้ำกแทงโค** เป็นฉันท์ที่มีลีลากระชั้นคึกคัก
ประดุกนายโคบาลแทงโคด้วยปล้ำก กวีนิยมใช้กับเนื้อเรื่องที่แสดงความ
โกรธเคือง ร้อนรน หรือคึกคะนอง สนุกสนาน เช่น

ประดุกษมมุต
รณรงควิชัย-
ทิวพฤติปุโร-
ก็ประกอบกิจตาม

ทินอุตตมไกร
ยะดิธิสุภยาม
हितโกวิทพราหมณ์
นิติไสยพิธี

กมลฉันท์ ๑๒

ชื่อฉันท์แปลว่า **ดอกบัว** ลีลาของฉันท์มีเสียงครูลหุสลับกัน จึงเป็นเสียงเร่ร่ำ กระฉับกระเฉง ใช้แต่งพรรณนาเหตุการณ์ที่คลี่คลายอย่างรวดเร็ว เช่น

พิวกาลมัชฌัน

หสร้อนและอ่อนกา

ก็มีรีบมิรัคเอื้อ

พลปริติสำราญ

ติกอันรวีตา

ยสกนธ์พหลหาญ

ธุระเพื่อสบายบาน

สุขพอกก็ต่อไป

อินทรวงศ์ฉันท์ ๑๒

ชื่อฉันท์แปลว่า เหล่ากอพระอินทร์ มีลักษณะคล้ายอินทรวีเชียร
แต่วรรคหลังเพิ่มลหุขึ้นก่อนคำท้ายอีก ๑ คำ ทำให้ลีลาสะบัดสะบิ้ง ตอน
ลงจบคล้ายท่วงทำนองขลุ่ยหรือปี่ จึงมีผู้แปลชื่อฉันท์ชนิดนี้ว่าขลุ่ยหรือปี่
ของพระอินทร์อีกชื่อหนึ่ง นิยมใช้ในการพรรณนาความรู้สึกอันไม่
ราบรื่นของตัวละครหรือบรรยายความ เช่น

หลากเหลือจะเชื่อจิต

เมตตาและเต็มปลง

หนักข้างระคางอยู่

ภายหลังก็ตั้งตรง

ผิวคิดประหวั่นพะ

มนจักประทับประคอง

บมิรู้จะรับจะรอง

ตริถเว็นระวังระแวง

มาลินีนี้นั้นท์ ๑๕

ชื่อฉันท์แปลว่า **ดอกไม้** เป็นฉันท์ที่แต่งยากแต่ทว่ามีความงาม
ประดุจดอกไม้ ทำนองฉันท์สั้นกระชับในตอนต้น แล้วราบรื่นในตอน
ปลาย เป็นฉันท์ที่มีท่วงทำนองเครื่องขริมน่าയാเกรง กวีมักใช้แต่งเพื่ออวด
ความสามารถในการใช้ศัพท์และเป็นเชิงกลบท เช่น

กษณะทวิชะรับฐา

นิรอลสะประกอบภาร

นัณฑ์และที่วาทกาจารย์

พีริโยพารและเต็มใจ

อุปชาติฉันท์ ๑๑

ชื่อฉันท์ที่มีความหมายว่า ฉันท์ที่แต่งด้วยอินทรวีเชียรฉันท์และ
อุปเนทรวีเชียรฉันท์ปนกัน นิยมแต่งเพื่อบรรยายความในการดำเนินเรื่อง
หรือบทเจรจาของตัวละคร เช่น

ระดับประกาศิต

จิงราชสมภาร

เราคิดจะใคร่ยก

ประชุมประชิดชัย

ระบูกิจวโรงการ

พจนานตประภาษไป

พยุห์พลสกลไกร

รณรัฐวัชชี

วังสัทธนูฉันท์ ๑๒

ชื่อฉันท์ที่มีความหมายว่า เป็นฉันท์ที่มีสำเนียงไพเราะประดุจเสียงปี่
มีลักษณะคล้ายอินทรวงศ์ฉันท์ ใช้บรรยายความเช่นเดียวกับอินทรวงศ์ฉันท์
เช่น

ประชุมกษัตริย์รา

ชสภาสดับคะนึ่ง

คะเนนทุกข์ริง

อูระอัดประหวัดประวิง

ประกอบระกำพา

หิรกายน่าจะจริง

มิใช่จะแอบอิง

กลอำกระทำอุบาย

เนื้อเรื่อง

สามัคคีเภทคำฉันท์ดำเนินเรื่องโดยอิงประวัติศาสตร์ครั้งพุทธกาลว่าด้วยการใช้เล่ห์อุบายทำลายความสามัคคีของเหล่ากษัตริย์ลิจฉวี กรุงเวสาลี แห่งแคว้นวัชชี เนื้อความนี้มีปรากฏในมหาปรินิพพานสูตรแห่งพระไตรปิฎก และอรรถกถาสุมังคลวิสาลินี โดยเล่าถึงกษัตริย์ในสมัยโบราณ ทรงพระนามว่า พระเจ้าอชาตศัตรู แห่งแคว้นมคธ ทรงมีอำมาตย์คนสนิทชื่อ วัสสการพราหมณ์ ทรงมีดำริจะปราบแคว้นวัชชี ซึ่งมีกษัตริย์ลิจฉวีครอบครอง แต่แคว้นวัชชีมีความเป็นปึกแผ่นและปกครองกันด้วยความสามัคคี

เนื้อเรื่อง

พระเจ้าอชาตศัตรูปรึกษากับวัสสการพราหมณ์เพื่อหาอุบายทำลายความสามัคคีของเหล่ากษัตริย์ลิขณวี โดยการเนรเทศวัสสการพราหมณ์ออกจากแคว้นมคธ เดินทางไปยังเมืองเวสาลี แล้วทำอุบายจนได้เข้าเฝ้ากษัตริย์ลิขณวี และในที่สุดได้เป็นครูสอนศิลปวิทยาแก่ราชกุมารทั้งหลาย ครั้นได้โอกาส ก็ทำอุบายให้ศิษย์แตกร้างกัน จนเกิดการวิวาท และเป็นเหตุให้ความสามัคคีในหมู่กษัตริย์ลิขณวีถูกทำลายลง โดยใช้เวลาถึง ๓ ปี เมื่อนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูจึงได้กรีธาทัพสู่เมืองเวสาลี สามารถปราบแคว้นวัชชีลงได้อย่างง่ายดาย

หลักธรรมสำคัญในสามัคคีเภทคำฉันท์

กษัตริย์ลิจฉวีทุกองค์ล้วนตั้งมั่น อยู่ในธรรมที่เรียกว่า
"อปริหานิยธรรม" คือ ธรรมอันเป็นไปเพื่อเหตุแห่งความเจริญฝ่ายเดียว
ผู้ปฏิบัติจักไม่เป็นไปในทางเสื่อม อันได้แก่

๑. เมื่อมีกิจใดเกิดขึ้น ก็ประชุมกันปรึกษาในกิจนั้น
๒. เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงกันกระทำกิจอันควรทำ
๓. ถิ่นมั่นตามขนบธรรมเนียมหรือประเพณีอันดีอันชอบที่มีอยู่ ไม่เพิกถอน หรือดัดแปลงเสียใหม่

หลักธรรมสำคัญในสามัคคีเภทคำฉันท์

๔. มีความเคารพยำเกรงผู้ที่อยู่ในฐานะเป็นผู้ใหญ่ ทั้งเชื่อถือ
กระทำตามถ้อยคำบัญชาและคำแนะนำสั่งสอนของผู้เป็นใหญ่นั้น
๕. ไม่ประทุษร้ายข่มเหงบุตรและภริยาของกันและกันด้วย
ประการใดๆ
๖. ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นต่อเจดีย์สถาน หรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และ
การกระทำพิธีกรรมบวงสรวงก็กระทำตามควร
๗. อำนวยความคุ้มครองป้องกันแก่พระอรหันต์ บรรดาที่มีอยู่
ในแคว้นแคว้นวัชชีให้เป็นสุขและปราศจากภัย

ลักษณะตัวละคร

พระเจ้าอชาตศัตรู

๑. เป็นกษัตริย์ที่มีพระปรีชาสามารถในการปกครองบ้านเมือง
๒. ทรงตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม
๓. ทรงมีพระเมตตาต่อพสกนิกรของพระองค์
๔. ทรงมีพระทัยทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง
๕. ทรงมีพระทัยที่จะแผ่พระบรมเดชาานุภาพ

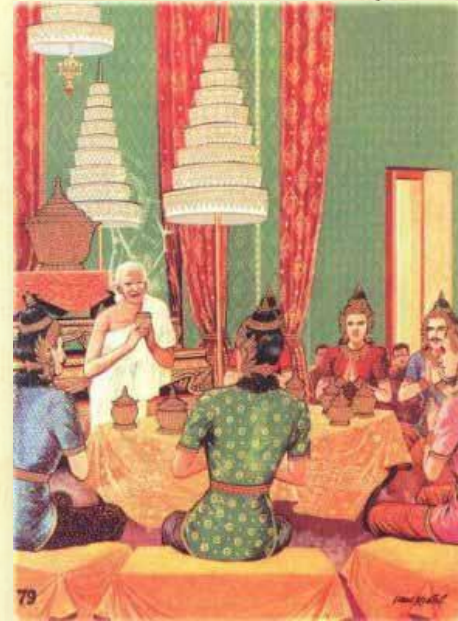
ลักษณะตัวละคร

วัสสารพราหมณ์

๑. มีความรักชาติบ้านเมือง ยอมเสียสละเพื่อประเทศชาติ
๒. มีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอชาตศัตรู
๓. มีความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว เชื่อมั่นในความคิดของตน
๔. มีความรอบคอบและความเพียร

ลักษณะตัวละคร

บรรดากษัตริย์ลิจฉวี

๑. ในขั้นต้นต่างมีความพร้อมเพรียงอย่างมั่นคง โดยตั้งมั่นอยู่ในอธิพานิยธรรม
๒. ทรงมีพระเมตตาอย่างยิ่ง
๓. ขาดวิจรรย์ญาณ ทรงเชื่อพระโอรสที่ทูลเรื่องราวซึ่งวัสสการพราหมณ์ยุแหย่

ลักษณะตัวละคร

โอรสกษัตริย์ลิจฉวี

บรรดาโอรสทั้งหลายล้วนอยู่ในวัยเด็กและเพิ่งจะรุ่นหนุ่ม ยังอ่อนต่อความคิด เมื่อวัสสการพราหมณ์คอยยุแหย่ให้กินแห้งแกล้งใจกัน ก็ขาดสติยังคิดไตร่ตรอง จึงทำให้เกิดความบาดหมางใจกันและเป็นเหตุให้ผู้ใหญ่เกิดความแตกแยกและถึงความพินาศในที่สุด

คุณค่าของเรื่อง

คุณค่าทางด้านสังคม

๑. ด้านวัฒนธรรมประเพณี

๑.๑ การปกครองแบบมีสภาของกษัตริย์ลิจฉวี มีระบบระเบียบในการปกครองที่เข้มแข็งเป็นปึกแผ่น จนข้าศึกยกที่จะเอาชนะได้

๑.๒ วัฒนธรรมด้านการศึกษา ที่โอรสของกษัตริย์มาเรียนร่วมกัน โดยมีพราหมณ์ผู้มีความรู้เป็นครูผู้สอน

คุณค่าของเรื่อง

คุณค่าทางด้านสังคม

๒. ด้านข้อคิดและคติสอนใจ

๒.๑ ความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญที่สุดทำให้หมู่คณะยืนหยัดอยู่ได้อย่างสงบสุข

๒.๒ การเชื่อคนโดยไม่พิจารณาไตร่ตรอง ทำให้เกิดผลเสียหาย

๒.๓ การกระทำทุกสิ่งทุกอย่างต้องวางแผนอย่างรอบคอบ จึงประสบ

ผลสำเร็จ

คุณค่าของเรื่อง

คุณค่าทางด้านวรรณศิลป์

๑. แต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทฉันท์ โดยใช้ฉันท์ชนิดต่าง ๆ ถึง ๑๘ ชนิด โดยลีลาของฉันท์แต่ละชนิดที่นำมาแตงนั้นล้วนแล้วแต่เหมาะสมกับเนื้อหาเป็นอย่างดี

๒. การเล่นเสียงสัมผัส ทั้งสัมผัสพยัญชนะ และสัมผัสสระ ทำให้ฉันท์มีความไพเราะงดงาม ฟังแล้วรื่นหู เช่น

พระราชบุตรลือ

ฉวีมิตรจิตเมิน

ฉกัันและกัันเหิน

คณะห่างก็ต่างถือ

ทะนงชนกตน

พลลั่นเถลิงถือ

ก็หาญกระเหิมฮือ

มนฮึกบนี้กขาม

คุณค่าของเรื่อง

คุณค่าทางด้านวรรณศิลป์

๓. การพรรณนาที่สมจริง โดยใช้ถ้อยคำที่เรียบง่าย
ฟังแล้วเข้าใจได้ทันที ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ เช่น

ต่างก็ตระหนก มนอกตื่น

ตื่นบ่มีเว้น

ตระลุ้คน

ทั่วบุรคา

มจลาจล

เสียงอลวน

อลเวงไป

คุณค่าของเรื่อง

คุณค่าทางด้านวรรณศิลป์

๔. การเปรียบเทียบ มีบางตอนที่เปรียบเทียบคนกาย ทำให้ผู้อ่าน
เข้าใจเรื่องได้ดียิ่งขึ้น เช่น

ภินท์พัทธสามัค

คิยพรรคพระราชา

ชาวริจฉวีวา

รจะพ้องอนัตถภัย

ลูกข้างประดาทา

รกกาลขว่างไป

หมუნเล่นสนุกไฉน

ดุจกันฉะนั้นหนอ

บทสรุปเรื่อง

- ๑ แม้มากฝึกังไม้   ผิวใครจะใคร่ลอง
มัดกำกระนั้นปอง ตั้งใจใช้กำลังหัก   พลหักก็เต็มทน
- ๑ เหล่าไหนผีไมตรี   สละถิ่นหมู่ตน
กิจใดจะขวายนวน   บมิพร้อมมิเพรียงกัน
- ๑ อย่าปรารถนาหวัง   สุขทั้งเจริญอัน
มวลมาอุบัติบรร   ฤๅไหนบ่ได้มี
- ๑ ปวงทุกข์พิบัติสรร   พกยันตรายกลี น. สิ่งร้าย, โทษ
แม่ปราศนิยมปรี   ตีประสงค์ก็คงสม
- ๑ ควรชนประชุมเช่น   ณะเป็นสมาคม
สามัคคีปรารม   ภาณีพัทธรำพึง

๑ ไปมีก็ให้มี

เนื่องเพื่อภักโยจึง

ว. ยิ่ง, ยิ่งขึ้นไป

ผิวมีก็คำนึง

จะประสบสุขาลัย ฯ

เล่าเรื่องสามัคคีเภทคำฉันท์

ถอดความคำประพันธ์

การเลือกใช้คำประพันธ์

รศวรรณคดีไทยในสามัคคีเภทฯ

ถอดคำประพันธ์

เรื่อง สามัคคีเภทคำฉันท์

วัสดุการพราหมณ์เริ่มทำอุบายทำลายสามัคคี

ภูซงคประยาต จันท์ฯ

ทิชงค์ชาติฉลาดยล
กษัตริย์ลิจฉวีวาร
เหมาะแก่การณ้จะเสกสรร
มล้างเหตุพิเฉทสาย

คะเนกลคะนึ่งการ
ระวังเหือดระแวงหาย
ปวัตน์วัญจโนบาย
สมัครสนธิสโมสร

ถอดความได้ว่า

พราหมณ์ผู้ฉลาดคาดคะเนว่ากษัตริย์ลิจฉวีวางใจคลายความ
หวาดระแวง เป็นโอกาสเหมาะที่จะเริ่มดำเนินการตามกลอุบายทำลายความสามัคคี

วัสการพราหมณ์เริ่มทำอุบายทำลายสามัคคี

ภูงคประยาต ฉันท์

ณวันหนึ่งลู่ถึงกา
กุมารลิจฉวีวร
ตระบัดวัสการมา
ธแกลิ่งเชษฐกุมารฉันท์
ลู่ห้องหับรโหฐาน
มิลีลับอะไรใน

ลศึกษาพิชากร
เสด็จพร้อมประชุมกัน
สถานราชเรียนพลัน
สนิทหนึ่งพระองค์ไป
ก็ถามการณั ฌ ทันใด
กถาเช่นรปุจฉา

ถอดความได้ว่า

วันหนึ่งเมื่อถึงโอกาสที่จะสอนวิชา กุมารลิจฉวีก็เสด็จมาโดยพร้อมเพรียงกัน
ทันใดวัสการพราหมณ์ก็มาถึงและแกลิ่งเชษฐพระกุมารพระองค์ที่สนิทสนมเข้าไปพบใน
ห้องส่วนตัว แล้วก็ทูลถามเรื่องที่ไม่ใช่ความลับแต่ประการใด

วัสการพราหมณ์เริ่มทำอุบายทำลายสามัคคี

ภูงคประยาต ฉันท์ฯ

จะถูกฝิดกระไรอยู่
และคูโคก็จูงมา
กุมารดิจจวี่ขัตติย
กสิทเขากระทำคือ
ก็เท่านั้นชเชญให้
ประสิทธิ์ศิลป์ประศาสน์สาร

มนุษย์ผู้กระทำนา
ประเทียบไถมิใช่หรือ
ก็รับอรรธอือ
ประดุจคำพระอาจารย์
นิวัตในมิช้านาน
สมัยเล็กลูเวลา

ถอดความได้ว่า

ดังเช่นถามว่า ชาวนาจุงโคมาคู้หนึ่งเพื่อเทียมไถใช่หรือไม่ พระกุมารดิจจวี่ก็รับสั่งเห็นด้วยว่าชาวนาก็คงจะกระทำดังคำของพระอาจารย์ ถามเพียงเท่านั้นพราหมณ์ก็เชญให้เสด็จกลับออกไป

วัสการพราหมณ์เริ่มทำอุบายทำลายสามัคคี

ภูงคประยาต ฉันท์ฯ

อรลิจฉวีสร
และต่างชักกุมารรา
พระอาจารย์สิเรียกไป
อะไรเชอเสนอตาม
กุมารนั้นสนองสา
เฉลยพจน์กะครูเสา

พชวนกันเสด็จมา
ของค์นั้นจะเอาความ
ณข้างในธไต่ถาม
วจีสัตย์กะตำเรา
รวากย์วาทตามเสา
วภาพโดยคตีมา

ถอดความได้ว่า

ครั้นถึงเวลาเลิกเรียนเหล่าโอรสลิจฉวีก็พากันมาชักใช้พระกุมารว่าพระอาจารย์เรียกเข้าไปข้างใน ไต่ถามอะไรบ้าง ขอให้บอกมาตามความจริง พระกุมารพระองค์นั้นก็เล่าเรื่องราวที่พระอาจารย์เรียกไปถาม

วัสการพราหมณ์เริ่มทำอุบายทำลายสามัคคี

ภูงคประยาต ฉันท์ๆ

กุมารอื่นก็สงสัย
สหายราชพรรณนา
โจนเลยพระครูเรา
เลอะเหลวนักละล้วนนี้
เถอะถึงถ้าจะจริงแม้
แนะชวนเข้าณข้างใน

มิเชื่อในพระวาจา
และต่างองค์ก็พาที
จะพูดเปล่าประโยชน์มี
รผลเห็นบเป็นไป
ธ พูดแท้ก็ทำไม
จะถามนอกบยากเย็น

ถอดความได้ว่า

แต่เหล่ากุมารสงสัยไม่เชื่อคำพูดของพระสหาย ต่างองค์ก็วิจารณ์ว่าพระอาจารย์จะพูดเรื่องเหลวไหลไร้สาระเช่นนี้เป็นไปไม่ได้ และหากว่าจะพูดจริงเหตุใดจะต้องเรียกเข้าไปถามข้างในห้อง ถามข้างนอกห้องก็ได้

วัสการพราหมณ์เริ่มทำอุบายทำลายสามัคคี

ภูงคประยาต ฉันท์ฯ

ชะรอยว่าทิจาจารย์
รหัสเหตุประเภทเห็น
และท่านมามุสาวาท
พจิจริงพยายาม

ธคิตอ่านกะท่านเป็น
ละแน้ซัดถนัดความ
มิกล้าอาจจะบอกตา
ไถลแสรังแถลงสาร

ถอดความได้ว่า

สงสัยว่าท่านอาจารย์กับพระกุมารต้องมีความลับอย่างแน้นอน แล้วก็มาพูด
โกหก ไม่กล้าบอกตามความเป็นจริง แถลิ่งพูดไปต่าง ๆ นานา

วัสการพราหมณ์เริ่มทำอุบายทำลายสามัคคี

ภูงคประยาต ฉันท์ฯ

กุมารราชมิตรผอง
พิโรธกาจวิวาทการณ์
พิพิธพันชไมตรี
กะองค้ันน้กัพลันเปลือง

ก็สอดคค้้องและแกลงดาล
อุบ้ติข้ันเพราะขุ่นเคือง
ประดามีนิรันดร์เนือง
มลายปลาตพินาศปลงฯ

ถอดความได้ว่า

กุมารดิจฉวีทั้งหลายเห็นสอดคค้้องกันก็เกิดความโกรธเคือง การทะเลาะวิวาทก็
เกิดข้ันเพราะความขุ่นเคืองใจ ความส้มพันชอันดีที่เคยมีมาตลอดก็ถูกทำลายย่อยยับลง

มาฉวกฉัณฑ์

อย่าตีและหลู่	ครูจะเฉลย
เธอน่ะเสวย	ภัตกะอะไร
ในทินนี้	ดีฤไฉน
พอหญัทย	ยั้งละกระมัง
ราชกร์เกล้า	เค้าณประโยค
ตนบริโภค	แล้วขณะหลัง
วาทะประเทือง	เรื่องติประทัง
อาคมย้ง	สิกขสภ

ถอดความได้ว่า

อย่าหาว่าตำหนิหรือลบหลู่ ครูขอถามว่าวันนี้พระกุมารเสวยพระกระยาหารอะไร รสชาติดีหรือไม่ พอพระทัยมากหรือไม่ พระกุมารก็เกล้าเรื่องเกี่ยวกับพระกระยาหารที่เสวย หลังจากนั้นก็สนทนาเรื่องทั้วไป แล้วก็เสด็จกลับออกมายังห้องเรียน

มาตรฐานชั้นที่

ขุนมนเคื่อง	เรื่องนฤสาร
เช่นกะกุมาร	ก่อนก็ระ
เล็กสละแยก	แตกคณะกล
เกลียวบนิยม	คบดุดเดิม

ถอดความได้ว่า

ต่างขุนเคื่องใจด้วยเรื่องไร้สาระเช่นเดียวกับพระกุมารพระองค์ก่อน และเกิดความแตกแยกไม่คบกันอย่างกลมเกลียวเหมือนเดิม

อุเปนทรวิเชียร ฉันท์

ทิงค์เงาะจงเจตน์	กล่เหตุยุงเสริม
กระหน่ำและซ่าเต็ม	นฤพัทธก่อการณ์
ละครึ่งระหว่างครา	ทินวารนานนาน
เหมาะทำทิจาจารย์	ธกัเชิญเสด็จไป
บห่อนจะมีสา	รฤหาประโยชน์ไร
กระนั้นเสมอ নয়	เสาะแสวงชแสร้างถาม

ถอดความได้ว่า

พราหมณ์เจตนาหาเหตุยุงแหย่ซ่าเต็มอยู่เสมอ ๆ แต่ละครึ่ง แต่ละวัน นานนาน
ครั้ง เห็นโอกาสเหมาะก็จะเชิญพระกุมารเสด็จไปโดยไม่มีสารประโยชน์อันใด แล้วยกแก๊ง
ทูลถาม

อุเปนทรวิเชียร จันท์

และบ้างก็พูดว่า	นะเนาะข้าสดับตาม
ยุบระบิลความ	พจแจ้งกระจายมา
ละเมิดติเตียนท่าน	ก็เพราะท่านลิแสนสา
พัตถลิตภา	วและสุดจะขัดสน
จะแน่มิแน้เหลือ	พิเคราะห์เชื่อเพราะยากยล
ณที่บมีคน	ธก็ควรขยายความ

ถอดความได้ว่า

บางครั้งก็พูดว่า นี่เนาะข้าพระองค์ได้ยื่นข่าวเล่าลือกันทั่วไป เขานินทาพระ
กุมารว่าพระองค์แสนจะยากจนและขัดสน จะเป็นเช่นนั้นแน่หรือ พิจารณาแล้วไม่น่าเชื่อ
ณ ที่นี้ไม่มีผู้ใด ขอให้ทรงเล่ามาเถิด

อุเปนทรวิเชียร ฉันท์

และบ้างก็กล่าวว่	นะแนะข้าจะขอถาม
เพราะทราบคดีตาม	วจลือระบือมา
ตินิกินเยาะหมิ่นท่าน	ก็เพราะท่านลิแสนสา
รพันพิกลกา	ยพิลึกประหลาดเป็น
จะจริงมิจริงเหลือ	มนเชื่อเพราะไปเห็น
ผีข้อบล่ำเค็ญ	ชก็ควรขยายความ

ถอดความได้ว่า

บางครั้งก็พูดว่าข้าพระองค์ขอทูลถามพระกุมาร เพราะได้ยินเขาเล่าลือกันทั่วไป
เยาะเย้ยดูหมิ่นท่าน ว่าท่านนี้มีร่างกายผิดประหลาดต่าง ๆ นานาจะเป็นจริงหรือไม่ ใจไม่
อยากเชื่อเลยเพราะไม่เห็น ถ้าหากมีสิ่งใดที่ลำบากยากแค้นก็ตรัสมาเถิด

อุเปนทรวิเชียร ฉันท์

กุมารองค์เสา	วนเกล้าดีตาม
กระทำพระครูถาม	นยสุดจะสงสัย
ก็คำมิควรการณ์	ครูท่านจะถามไย
ธชกเสาะสืบใคร	ระบุแจ้งกะอาจารย์
ทวิชแผลงว่า	พระกุมารโน้นขาน
ยุบลกะตุกาด	เฉพาะอยู่กะกันสอง

ถอดความได้ว่า

พระกุมารได้ทรงฟังเรื่องที่พระอาจารย์ถามก็ตรัสถามกลับว่า สงสัยเหลือเกิน เรื่องไม่สมควรเช่นนี้ท่านอาจารย์จะถามทำไม แล้วก็ชักใช้ว่าใครเป็นผู้มาบอกกับอาจารย์ พราหมณ์ก็ตอบว่าพระกุมารพระองค์โน้นตรัสบอกเมื่ออยู่กันเพียงสองต่อสอง

อุปสรรควิเชียร ฉันท์

กุมารพระองค์นั้น
ก็เชื่อกำของ
พิโรธกุมารองค์
ยุครุเพราะเอาความ
ก็พ้อและต่อพิษ
อุทโธสะสืบสน

หมิทันจะไต่ตรง
พฤทธิครูและวูวาม
เหมาะเจาะจงพยายาม
บมิตีประเดตน
ทุทธิฐิมาณจน
ธิพิพาทเสมอมา

ถอดความได้ว่า

กุมารพระองค์นั้นไม่ทันได้ไต่ตรง ก็ทรงเชื่อในคำพูดของอาจารย์ ด้วยความ
วูวามก็กริ้วพระกุมารที่ยุพระอาจารย์ใส่ความตน จึงตัดพ้อต่อกันขึ้น เกิดความโกรธ
เคืองทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอ

อุเปนทรวิเชียร ฉันท์

และฝ่ายกุมารผู้
ก็แห่งประดารา
พระราชบุตรลิจ
ณกันและกันเหิน
ทะนงชนกตน
ก็หาญกระเหิมฮือ

ทิวครุมิเรียกหา
ชกุมารทิวรงค์เชิญ
ฉวิมิตรจิตเมิน
คณะห่างก็ต่างถือ
พลดันเถลิงถือ
มนฮึกบนิกรขามฯ

ถอดความได้ว่า

ฝ่ายพระกุมารที่พราหมณ์ไม่เคยเรียกเข้าไปหาก็ไม่พอพระทัยพระกุมารที่พราหมณ์เชิญไปพบ พระกุมารลิจฉวิหมางใจและเหินห่างกัน ต่างองค์ทะนงว่าพระบิดาของตนมีอำนาจล้นเหลือ จึงมีใจกำเริบไม่เกรงกลัวกัน

กษัตริย์ลิจฉวีแตกสามมัคคี
วัสการพราหมณ์ลอบส่งข่าวทูลพระเจ้าอชาตศัตรู

สัตธานันท์

ลำดับนั้นวัสการพราหมณ์	ช กัญศิษยตาม
แต่งอุบายงาม	ฉงนงำ
ปวงโอรสลิจฉวีดำ	ริณวิรุชกัตำ
คัณฺษประดุกคำ	ชเสกสรร
ไปเหลือเลยสักพระองค์อัน	มิละปิยะสหันท์
ขาดสมักรพันธ์	ก็อาดูร

ถอดความได้ว่า

ในขณะนั้นวัสการพราหมณ์ก็คอยยุคลุคศิษย์ แต่งกลอุบายให้เกิดความแคลงใจ พระโอรสกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลายไตร่ตรองในอาการน่าสงสัยก็เข้าใจว่าเป็นจริงดังถ้อยคำที่อาจารย์ปิ่นเรื่องขึ้น ไม่มีเหลือเลยสักพระองค์เดียวที่จะมีความรักใคร่กลมเกลียว ต่างขาดความสัมพันธ์ เกิดความเดือดร้อนใจ

สัทธาฉันท

ต่างองค์นำความมิงามทูล	พระชนกอดิศูร
แห่งธโดยมุล	ปวัตติกความ
แตกร้าวก้าวร้ายก็ปายปาม	ลวรบิตรลาม
ทีละน้อยตาม	ณเหตุผล
พันเพื่อเชื่อนัยคนัยตน	นฤวิเคราะห์เสาะสน
สืบจะหมองมล	เพราะหมายใด

ถอดความได้ว่า

ในขณะนั้นวัสสการพราหมณ์ก็คอยยุคลูกศิษย์ แต่งกลอุบายให้เกิดความแคลงใจ พระโอรสภักษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลายไต่ตรงตรงในอาการน่าสงสัยก็เข้าใจว่าเป็นจริงดังถ้อยคำที่อาจารย์ปิ่นเรื่องขึ้น ไม่มีเหลือเลยสักพระองค์เดียวที่จะมีความรักใคร่กลมเกลียว ต่างขาดความสัมพันธ์ เกิดความเดือดร้อนใจ

สัทธานันท์

แก้ท่านวัสการใน	กษณะตรีเหมาะไฉน
เสริมเสมอไป	สะดวกตาย
หลายอย่างต่างกลรขวนขวย	พจนยุปริยาย
วิญจโนบาย	บเว้นครา
ครันล่องสามปีประมาณมา	สทกรณประดา
ลิจนวีรา	ชทั้งหลาย

ถอดความได้ว่า

แต่ละองค์นำเรื่องไม่ดีที่เกิดขึ้นไปทูลพระบิดาของตน ความแตกแยกก็ค่อย ๆ
ถูกลามไปสู่พระบิดา เนื่องจากความหลงเชื่อโอรสของตน ปราศจากการใคร่ครวญเกิดความผิดพลาด
หมองใจกันขึ้น ฝ่ายวัสการพราหมณ์ครันเห็นโอกาสเหมาะสมก็ค่อยๆเหยื่ออย่างง่ายตาย ทำกลอุบาย
ต่าง ๆ พูดยุยงตามกลอุบายตลอดเวลา เวลาผ่านไปประมาณ ๓ ปี ความร่วมมือกันระหว่างกษัตริย์ลิจ
ฉวีทั้งหลายและความสามัคคีถูกทำลายลงสิ้น

สัทธาฉันท

สามัคคีธรรมทำลาย	มิตรภีทณะกระจาย
สรรพเลื่อมหายนี้	ก็เป็นไป
ต่างองค์ทรงแคลงระแวงใน	พระราชหฤทัยวิสัย
ผู้พิโรธใจ	ระวังกันฯ

ถอดความได้ว่า

ความร่วมมือกันระหว่างกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลายและความสามัคคีถูกทำลายลงสิ้น
ความเป็นมิตรแตกแยก ความเลื่อม ความหายน่ะก็บังเกิดขึ้น กษัตริย์ต่างองค์ระแวงแคลงใจ มีความขุ่น
เคืองใจซึ่งกันและกัน

สถานีฉันท์

พราหมณ์ครุรู้สังเกต	ตระหนักเหตุอันครัน
ราชาวชิสร	พจักฐ์พินาศสม
ยินดีบัดนี้กิจ	จะสัมฤทธิ์มหารมณ
เริ่มมาด้วยปรากฏ	และอุตสาหแห่งตน
ให้ลองตีกลองนัด	ประชุมขัตติยมณฑล
เชิญซึ่งล้ำสากล	กษัตริย์สู่สภาคาร

ถอดความได้ว่า

พราหมณ์ผู้เป็นครุสังเกตเห็นดังนั้น ก็รู้ว่าเหล่ากษัตริย์ลิจฉวีกำลังจะประสบ
ความพินาศ จึงยินดีมากที่ภารกิจประสบผลสำเร็จสมดังใจ หลังจากเริ่มต้นด้วยความยากเย็นและ
ความอดทนของตน จึงให้ลองตีกลองนัดประชุมกษัตริย์ลิจฉวี เชิญทุกพระองค์เสด็จมายังที่ประชุม

สถานีฉันท์

รัชชีกุมิผอง	สดับกลองระหีมขาน
ทุกไท้ไปเออาการ	ณกิจเพื่อเสด็จไป
ต่างทรงรับสั่งว่า	จะเรียกหาประชุมไย
เราไซ้เป็นใหญ่ใจ	ก็ขลาดกลัวบกลัวหาญ
ท่านใดที่เป็นใหญ่	และกล้าใครมิเปรียบปาน
พอใจใครในการ	ประชุมชอบก็เชิญเขา

ถอดความได้ว่า

ฝ่ายกษัตริย์รัชชี่ทั้งหลายทรงสดับเสียงกลองดังกึกก้อง ทุกพระองค์ไม่ทรงเป็น
ธุระในการเสด็จไป ต่างองค์รับสั่งว่าจะเรียกประชุมด้วยเหตุใด เราไม่ได้เป็นใหญ่ ใจก็ขลาด ไม่กล้า
หาญ ผู้ใดเป็นใหญ่ มีความกล้าหาญไม่มีผู้ใดเปรียบได้ พอใจจะเสด็จไปร่วมประชุมก็เชิญเขาเถิด

สาตินี้ฉันท์

ปรึกษาหารือกัน
จักเรียกประชุมเรา
รับสั่งพลัดไสส่ง
ไปได้ไปดั่งเคย

ไฉนนั้นก็ทำเนา
บแลเห็นประโยชน์เลย
และทุกองค์รพิกเฉย
สมัครเข้าสมาคมฯ

ถอดความได้ว่า

จะปรึกษาหารือกันประการใดก็ช่างเถิด จะเรียกเราไปประชุมมองไม่เห็น
ประโยชน์ประการใดเลย รับสั่งให้พ้นตัวไป และทุกพระองค์ก็ทรงพิกเฉยไม่เสด็จไปเข้าร่วมการ
ประชุมเหมือนเคย

อุปถัมภ์

เห็นเชิงพิเคราะห์ช่อง	ขณะคล่องประสพสม
พราหมณ์เวทอุดม	ธกัถอบแถลถการณ
ให้วัลลภชน	คมคดประเทศฐาน
กราบทูลนฤบาล	ภิเฝ้ามคธไกร
แจ้งลักษณสา	สนวากษัตริย์ใน
วัชชีบูรไกร	वलหฬ้าตลอดกัถ

ถอดความได้ว่า

เมื่อพิจารณาเห็นช่องทางที่จะได้ชยชนะอย่างง่ายดาย พราหมณ์ผู้รอบรู้พระเวทก็
ลอบส่งข่าว ให้คนสนิทเดินทางกลับไปยังบ้านเมือง กราบทูลกษัตริย์แห่งแคว้นมคธอันยิ่งใหญ่
ในสาสน์แจ้งวากษัตริย์วัชชีทุกพระองค์

อุปนิสัยที่

บัดนี้สึกแตก
ไปเป็นสหรัน
โอกาสเหมาะสม
นี้หากพิจารณา
ขอเชิญบรรพชา
ธำมณี

คณะแพกและแยกพรรค
ทเสมือนเสมอมา
ขณะไหนประหนึ่งครา
ก็ไปได้สะดวกดี
พยุห์ยาตรเสด็จกรี
รียยุทธโดยไวๆ

ถอดความได้ว่า

ขณะนี้เกิดความแตกแยก แบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่สามัคคีกันเหมือนแต่เดิม จะหาโอกาสอันเหมาะสมครั้งใดเหมือนดังครั้งนี้คงจะไม่มีอีกแล้ว ขอทูลเชิญพระองค์ยกกองทัพอันยิ่งใหญ่มาทำสงครามโดยเร็วเถิด

วิชชুমมาลาฉันท

ข้าวกะตึกเอิกอิ่ง	ทราบถึงบัดดล
ในหมู่ผู้คน	ชาวเวสาลี
แทบทุกถิ่นหมด	ชนบทบุรี
อกสั้นขวัญหนี	หวาดกลัวทั่วไป
ตื่นตาหน้าเผือด	หมดเลือดฉันทกาย
หลบหนีหนีตาย	วุ่นหวุ่นพรันใจ
ซุกครอกซอกคร้าว	ซ่อนตัวแตกภัย
เข้าดงพงไพร	ทิ้งย่านบ้านตน

ถอดความได้ว่า

ข้าวกะตึกแพร่ไปจนรู้ถึงชาวเมืองเวสาลี แทบทุกคนในเมืองต่างตกใจและหวาดกลัวกันไปทั่ว หน้าตาตื่น หน้าซีดไม่มีสีเลือด ตัวสั้น พากันหนีตายวุ่นวาย พากันอพยพครอบครัวหนีภัยทิ้งบ้านเรือนไปซุ่มซ่อนตัวเสียในป่า

วิชชুমมาลาฉันท

เหลือจักห้ามปราม	ชาวคามล่าลาด
พันหัวหน้าราษฎร	ขุนด่านตำบล
หารือแอกัน	คิดผันผ่อนปรน
จักไม่ให้พล	มาครข้ามมา
จึงให้ตีกลอง	ป่าวร้องทันที
แจ้งข่าวไพร	รุกเบียนปีทา
เพื่อหมู่ภูมิ	วิชชีอาณา
ชุมนุมบัญชา	ป้องกันฉันท

ถอดความได้ว่า

ไม่สามารถห้ามปรามชาวบ้านได้ หัวหน้าราษฎรและนายด่านตำบลต่าง ๆ ปรึกษากัน คิดจะยับยั้งไม่ให้กองทัพมครข้ามมาได้ จึงตีกลองป่าวร้องแจ้งข่าวข้าศึกเข้ารุกราน เพื่อให้เหล่า กษัตริย์แห่งวิชชีเสด็จมาประชุมหาหนทางป้องกันประการใด

วิชชুমมาลาฉันท

ต่างทรงสำแดง	ความแข่งอำนาจ
สามัคคีขาด	แก่งแย่งโดยมาน
ภูมิศลิจนวี	วัชชีรัฐบาล
บ่ชุนนุสมมาน	แม้แต่สักองค์ฯ

ถอดความได้ว่า

แต่ละพระองค์ต่างแสดงอาการเฟิกเฉย ปราศจากความสามัคคีปรองดองในจิตใจ
กษัตริย์ลิจนวีแห่งวัชชีไม่เสด็จมาประชุมกันแม้แต่พระองค์เดียว

อินทรวีเชียร ฉันท์

ปิ่นเขตมคธขัด
ยังทัพประทับตรง
ภูธรธสังเกต
แห่งราชวัชชี
เฉยคูบรู๊สึก
ฤกิดจะตอบแทน

ตยรัชชำระ
นคเรศวิสติ
พิเคราะห์เหตุณธานี
ขณะศึกประชิดแดน
และมีนีกจะเกรงแคลน
รณทัพระงับภัย

ถอดความได้ว่า

จอมกษัตริย์แห่งแคว้นมคธหยุดทัพตรงหน้าเมืองเวสติ พระองค์ทรงสังเกต
วิเคราะห์เหตุการณ์ทางเมืองวัชชีในขณะที่ข้าศึกมาประชิดเมือง ดูนึงเฉยไม่รู๊สึกเกรงกลัว หรือ
คิดจะทำสิ่งใดโต้ตอบระงับเหตุร้าย

อินทรวีเชียร จันท์

นั่งเจียบสงบงำ
ปรากฏประหนึ่งเ็น
แนโดยมิพักสง
ท่านวัสการจน
ภินท์พัทธสามัค
ชาวลิจฉวีวา

บมิทำประการใด
บุรว่างและร้างคน
สยคงกระทบกล
ตุกระนีถนัดตา
คิยพรรคพระราชา
ระจะพ้องอนัตถ์ภัย

ถอดความได้ว่า

กลับอยู่อย่างสงบเจียบไม่ทำการสิ่งใด มองดูราวกับเป็นเมืองร้างปราศจากผู้คน
แน่นอนไม่ต้องสงสัยเลยว่าคงจะถูกลดอุปายของวัสการพราหมณ์จนเป็นเช่นนี้ ความสามัคคี
ผูกพันแห่งกษัตริย์ลิจฉวีถูกทำลายลงและจะประสบกับภัยพิบัติ

อินทรวีเชียร จันท์

ลูกช่างประดาทา
หมุนเล่นสนุกใจน
ครูวัสสการแล้
ปั้นปูนบเหลือหลอ
ครันทรงพระปรารภ
ชานายนิกายสร

รกกาลขว่างไป
ดุจกันฉะนั้นหนอ
กลแห่ย์ดูดีพอ
จะมีรำวมิรานกัน
ธุระจบชจึงบัญญัติ
พทเกล้าทหารหาญ

ถอดความได้ว่า

ลูกช่างที่เด็กขว่างเล่นได้สนุกฉันใด วัสสการพราหมณ์ก็สามารถดูแห่ย์ให้เหล่ากษัตริย์
ลิจฉวีแตกความสามัคคีได้ตามใจชอบและคิดที่จะสนุกฉันนั้น ครันทรงคิดได้ดังนั้นจึงมีพระราช
บัญชาแก่เหล่าทหารหาญ

อินทรวีเชียร ฉันท์

เร่งทำอุพุมป์เว
เพื่อข้ามนทีธาร
เขารับพระบัณฑูร
ภาโรปกรณ์ตอน
จอมนาถพระยาตรา
โดยแพและพ่วงบัน
จนหมดพหลเนื่อง
ขึ้นฝั่งดูเวสา

พุดะเนกะเกณฑ์การ
จรเข้านครบรร
อดิศูรบดีศร
ทิวรุ่งสฤษณ์พถัน
พยุหาธิทัพขันธ
พลข้ามฉกคงคา
พิศเนื่องขนำคคลา
ลิตบุเรศสะควกดาเย

ถอดความได้ว่า

ให้รีบสร้างแพไม้ไผ่เพื่อข้ามแม่น้ำจะเข้าเมืองของฝ่ายศัตรู พวกทหารรับราชโองการ
แล้วก็ปฏิบัติภารกิจที่ได้รับ ในตอนเช้างานนั้นก็เสร็จทันที จอมกษัตริย์เคลื่อนกองทัพอันมีกำลัง
พลมากมายลงในแพที่ติดกัน นำกำลังข้ามแม่น้ำจนกองทัพหมดสิ้น มองดูแน่นขนัด ขึ้นฝั่ง
เมืองเวสาลีอย่างสะดวกสบาย

จิตรปทา ฉันท์

นาครธา	นิวิสาตี
เห็นริปูมี	พลมากมาย
ข้ามติรชด	ก็ลุพ้นหมาย
มุ่งจะทลาย	พระนครตน
ต่างก็ตระหนก	มนอกเต้น
คืบบมิเว้น	ตะละผู้คน
ท้าวบุรคา	มจลาจล
เสียงอลวน	อลเวงไป

ถอดความได้ว่า

ฝ่ายเมืองเวสาลีมองเห็นข้าศึกจำนวนมากข้ามแม่น้ำมาเพื่อจะทำลายล้างบ้านเมือง
ของตน ต่างก็ตระหนกตกใจกันถ้วนหน้า ในเมืองเกิดจลาจลวุ่นวายไปทั่วเมือง

จิตรปทา ฉันท์

สรรพสกล	มุขมนตรี
ตรอมมนภี	รุกเภทภัย
บางคณะอา	ทรปราศรัย
ยังมีกระไร	ขณะนี้หนอ
ควรบริหาร	พระทวารม้าน
ด้านปะทะกัน	อรีก่อนพอ
ขัดติยรา	ชสภารอ
ดำริจะขอ	วรโองการ

ถอดความได้ว่า

ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ต่างหวาดกลัวภัย บางพวกก็พูดว่าขณะนี้ยังไม่เป็นไรหรอก ควรจะป้องกันประตูเมืองเอาไว้ให้มั่นคง ด้านทานเข้าศึกเอาไว้ก่อน รอให้ที่ประชุมเหล่ากษัตริย์มีความเห็นว่าจะทรงทำประการใด

จิตรปทา ฉันท์

ทรงตรีไฉน	ก็จะได้ทำ
โดยนยดำ	รัฐภูบาล
เสวกผอง	ก็เคาะกลองขาน
อาณัติปาน	ดุจกลองฟัง
ศัพทอุโฆษ	ประลุโสตท้าว
ลิจฉวีด้าว	ขณะทรงฟัง
ต่างชกัเฉย	และละเลยดั่ง
ไ้หมอินัง	ชูระกับใคร

ถอดความได้ว่า

ก็จะได้ดำเนินการตามพระบัญชาของพระองค์ เหล่าข้าราชการทั้งหลายก็ตีกลอง
สัญญาณขึ้นราวกับกลองจะฟัง เสียงดังกึกก้องไปถึงพระกรรณกษัตริย์ลิจฉวี ต่างองค์ทรง
เพิกเฉยราวกับไม่เอาใจใส่ในเรื่องราวของผู้ใด

จิตรปทา ฉันท์

ต่างกับคลา
แม่พระทวาร
รอบทิศด้าน
เห็นนรไหนด

ณสภาคา
บุรทัวไป
และทวารใด
ลิจะปิดมีฯ

ถอดความได้ว่า

ต่างองค์ไม่เสด็จไปที่ประชุม แม้แต่ประตูเมืองรอบทิศทุกบานก็ไม่มีผู้ใดปิด

ลัททูลวิกกีพิต ฉันท

จอมทัพมาคธราชภูธรยาตรพยุหกริ

ธาสถูวิสาดี

นคธ

โดยทางอันพระทวารเปิดนรนิกร

ฤรอตออรอน

อะไร

เบื้องนั้นท่านครูวัสสการทิกขก็ไป

นำทัพขเนนทร์ไท

มคธ

ถอดความได้ว่า

จอมทัพแห่งแคว้นมคธกรีธาทัพเข้าเมืองเวสาลีทางประตูเมืองที่เปิดอยู่โดยไม่มีผู้คน
หรือทหารต่อสู้ประการใด ขณะนั้นวัสสการพราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ก็ไปนำทัพของกษัตริย์แห่ง
มคธ

สัททูลวิกกีพิต ฉันท

เข้าปราบลิจฉวิขัตติยรัฐชนบท
สู่เงื่อมพระหัตถ์หมด และโดย
ไปพักต้องจะกะเกณฑ์นิกายพหลโรย
แรงเปลื้องระคมโปรย ประยุทษ์
ราบคาบเสร็จธเสด็จอุราชคฤหุต
คมเขตบุเรศดุจ ณ เดิม

ถอดความได้ว่า

เข้ามาปราบกษัตริย์ลิจฉวิ อาณาจักรทั้งหมดก็ตกอยู่ในพระหัตถ์ โดยที่กองทัพไม่
ต้องเปลื้องแรงในการต่อสู้ ปราบราบคาบแล้วเสด็จยังราชคฤห์เมืองยิ่งใหญ่งดังเดิม

สัททูลวิกกีพิต ฉันท

เรื่องต้นยุคติกี่แต่จะต่อพจนเดิม

ภายิตลิจิตเสริม

ประสงค์

ปรุงโสตเป็นคติสุนทรารณจง

จับข้อประโยชน์ตรง

ตริดู

ถอดความได้ว่า

เนื้อเรื่องแต่เดิมจบลงเพียงนี้ แต่ประสงค์จะแต่งสุภายิตเพิ่มเติมให้ได้รับฟังเพื่อเป็น
คติอันทรงคุณค่านำไปคิดไตร่ตรอง

อินทรวีเชียร ฉันท์

อันญบดีรา	ชอชาติศัตรุ
ได้ลิจฉวีฎ	วประเทศสะดวกดี
แลสรรพบรรดา	วราชวัชชี
ถึงซึ่งพิบัติบี	ทอนัตถ์พินาศหนา
เหี้ยมนั้นเพราะผันแพก	คณะแตกและต่างมา
ถือทิจูมานสา	หลโทษพิโรธจง

ถอดความได้ว่า

พระเจ้าอชาติศัตรุได้แผ่นดินวัชชีอย่างสะดวก และกษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลายก็ถึงซึ่งความพินาศล่มจม เหตุเพราะความแตกแยกกัน ต่างก็มีความยึดมั่นในความคิดของตน ผูกโกรธซึ่งกันและกัน

อินทรวีเชียร จันท์

อันภูบดีรา	ชอชาติศัตรู
ได้ลิจนวิภู	วประเทศสะดวงดี
แลสรรพบรรดา	วราชวัชชี
ถึงซึ่งพิบัติบี	ทอนัตถ์พินาศหนา
เหี้ยมนั้นเพราะผันแพก	คณะแตกและต่างมา
ถือทิจูมานสา	หลโทษพิโรธจง

ถอดความได้ว่า

พระเจ้าอชาติศัตรูได้แผ่นดินวัชชีอย่างสะดวง และกษัตริย์ลิจนวิทั้งหลายก็ถึงซึ่งความพินาศล่มจม เหตุเพราะความแตกแยกกัน ต่างก็มีความยึดมั่นในความคิดของตน ผูกโกรธซึ่งกันและกัน

อินทรวีเชียร จันท์

แยกพรรคสมรรคภิน
ขาดญาณพิจารณาไตร่ตรอง
เชื่ออรรถยุบลเอา
เหตุหากธมากเมื่อ

ทนสิ้นบปรองดอง
ตรึงลักประจักษ์เจือ
รสเล่าก็ง่ายเหลือ
คติโมหเป็นมูล

ถอดความได้ว่า

ต่างแยกพรรค แยกสามัคคีกัน ไม่ปรองดองกัน ขาดปัญญาที่จะพิจารณาไตร่ตรอง
เชื่อถ้อยความของบรรดาพระโอรสอย่างง่ายดาย เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะกษัตริย์แต่ละพระองค์
ทรงมากไปด้วยความหลง

อินทรวีเชียร จันท์

จึงดลประการหา
เสียดนไฟทศูญ
ควรมนิยมจัด
เป็นเอกอุบายงาม

ย่นภาวอาดูร
ยศศักดิ์เสื่อมนาม
ครูวัสการพราหมณ์
กล้งำกระทำมา

ถอดความได้ว่า

จึงทำให้ถึงซึ่งความฉิบหาย มีภาวะความเป็นอยู่อันทุกข์ระทม เสียทั้งแผ่นดิน
เกียรติยศ และชื่อเสียงที่เคยมีอยู่ ส่วนวัสการพราหมณ์นั้นน่าชื่นชมอย่างยิ่งเพราะเป็นเลิศใน
การกระทำกลอุบาย

อินทรวีเชียร จันท์

พุทธานุภาพ
รทสรเสริยสา
ว่าอาจจะอวยพา
ดีคู่ณหมุ่น
หมูไคผิสามัค
ไปปราศนिरาสรอน

พิเคราะห์คิดพินิจปรา
ฐสมักรภาพผล
สุกภาพมาดล
บนิราศนिरันดร
คยพรรคสโมสร
คุณไรไฉนดล

ถอดความได้ว่า

ผู้รู้ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้ใคร่ครวญพิจารณาถว้วสรเสริยว่าชอบแล้ว
ในเรื่องผลแห่งความพร้อมเพรียงกัน ความสามัคคีอาจอำนวยให้ถึงซึ่งสภาพแห่งความผาสุก
ณ หมุ่นของตนไม่เสื่อมคลายตลอดไป หากหมูไคมีความสามัคคีร่วมชุมนุมกัน ไม่ห่างเหินกัน
สิ่งทีไรประโยชน์จะมาสู่ได้อย่างไร

อินทรวีเชียร จันท์

พร้อมเพรียงประเสริฐครัน	เพราะฉะนั้นแหละบุคคล
ผู้หวังเจริญตน	ธุระเกี่ยวกะหมู่เขา
พึงหมายสมัครเป็น	मुखเป็นประธานเอา
ฐรทั่วณตัวเรา	บมิเห็นณฝ่ายเดียว
ควรยกประโยชน์ยื่น	นรอื่นก็แลเหลียว
ดูบ้างและกลมเกลียว	มิตรภาพผดุงครอง

ถอดความได้ว่า

ความพร้อมเพรียงนั้นประเสริฐยิ่งนัก เพราะฉะนั้นบุคคลใดหวังที่จะได้รับความเจริญแห่งตนและมีกิจธุระอันเป็นส่วนรวม ก็พึงตั้งใจเป็นหัวหน้าเอาเป็นธุระด้วยตัวของเราเอง โดยมิเห็นประโยชน์ตนแต่ฝ่ายเดียว ควรยกประโยชน์ให้บุคคลอื่นบ้าง นึกถึงผู้อื่นบ้าง ต้องกลมเกลียว มีความเป็นมิตรกันได้

อินทรวีเชียร จันท์

ยังทิฐิมานหย่อน
อารีมีมีหมอง
ลาภผลสกลบรร
ตามน้อยและมากใจ
พึงมรรยาทยึด
รื้อริษยาอัน

ทมพ่อนพองจอง
มนเมื่อจะทำใด
ลูกก็ป็นก็แบ่งไป
สุจริตนิยมธรรม
สุประพฤติสวางนพรรค
อุปเจทไมตรี

ถอดความได้ว่า

ต้องลดทิฐิมานะ รู้จักข่มใจ จะทำสิ่งใดก็เอื้อเฟื้อกันไม่มีความบาดหมางใจ
ผลประโยชน์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นก็แบ่งปันกันไป มากบ้างน้อยบ้างอย่างเป็นธรรม ควรยึดมั่นใน
มารยาทและความประพฤติที่ดีงาม รักษาหมุ่คณะโดยไม่มีความริษยากันอันจะตัดรอนไมตรี

อินทรวีเชียร จันท์

ดั่งนั้นณหมูเ็ด
พร้อมเพรียงนัพัตถ์นี้
หวังเทอญมิต้องสง
ซึ่งสุขเกษมสันต์
ใครเล่าจะสามารด
หักล้างบแหลกลาญ

ผิบไร้สมัครมี
รวิวาทระแวงกัน
สยคงประสพปลัน
หิตะกอบทวิการ
มนอาจระรานหาญ
ก็เพราะพร้อมเพราะเพรียงกัน

ถอดความได้ว่า

ดั่งนั้นถ้าหมู่คณะใดไม่ขาดซึ่งความสามัคคี มีความพร้อมเพรียงกันอยู่เสมอ ไม่มีการวิวาท และระแวงกัน ก็หวังได้โดยไม่ต้องสงสัยว่า คงจะพบซึ่งความสุข ความสงบ และประกอบด้วยประโยชน์มากมาย ใครเล่าจะมีใจกล้าคิดทำสงครามด้วย หวังจะทำลายล้างก็ไม่ได้ ทั้งนี้เพราะความพร้อมเพรียงกันนั่นเอง

อินทรวีเชียร จันท์

ป่วยกล่าวอะไรฝูง
ฤๅสรรพสัตว์อัน
แม่มากพิงไม้
มัดกำกระนั้นปอง
เหล่าไหนพิไมตรี
กิจใดจะขวยชวน

นรสูงประเสริฐครัน
เฉพาจะมีชีวีครอง
พิวใครจะใคร่ลอ
พลหักก็เต็มทน
สละดี้นหมู่ตน
บ มิพร้อมมิเพรียงกัน

ถอดความได้ว่า

กล่าวไปใยกับมนุษย์ผู้ประเสริฐหรือสรรพสัตว์ที่มีชีวิต แม้แต่กิ่งไม้หากใครจะใคร่
ลองเอามามัดเป็นกำ ตั้งใจใช้กำลังหักก็ยากเต็มทน หากหมู่ใดไม่มีความสามัคคีในหมู่คณะของ
ตน และกิจการอันใดที่จะต้องชวนขวยทำก็มีพร้อมเพรียงกัน

อินทรวีเชียร ฉันท์

อย่าปรารถนาหวัง
มวลมาอุบัติบรร
ปวงทุกข์พิบัติสรร
แม้ปราศนิยมปรี

สุขทั้งเจริญอัน
ลู่ไหนบได้มี
พภัยอันตราย
ตีประสงค์ก็คงสม

ถอดความได้ว่า

ก็อย่าได้หวังเลยความสุขความเจริญจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ความทุกข์พิบัติอันตราย และความชั่วร้ายทั้งปวง ถึงแม้จะไม่ต้องการก็จะต้องได้รับเป็นแน่แท้

อินทรวีเชียร ฉันท

ควรชนประชุมเช่น
สามัคคีปรารม
ไปมีก็ให้มี
เนื่องเพื่อภยโยจึง

คณะเป็นสมาคม
ภนัพัทธรำพึง
ผวมมีก็คำนึ่ง
จะประสบสุขาลัยฯ

ถอดความได้ว่า

ผู้ที่อยู่รวมกันเป็นหมู่คณะหรือสมาคม ควรคำนึงถึงความสามัคคีอยู่เป็นนิจ ถ้ายังไม่
มีก็ควรจะมีขึ้น ถ้ามีอยู่แล้วก็ควรให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปจึงจะถึงซึ่งความสุขความสบาย

รสวรรณคดี

แห่งสามัคคีเภทคำฉันท์

๑. เสาวรจนี (รสแห่งความเพลิดเพลิน)

เสาวรจนี (รสแห่งความเพลิดเพลิน) ได้แก่บทชมโฉม ชมความงามของวัตถุสิ่งของ หรือ ชมธรรมชาติ

ตัวอย่าง เสาวรจนีในเรื่องสามัคคีเภทคำฉันท์

๑.๑ ตอนบรรยายความงดงามของปราสาทราชมณเฑียรของเมืองราชคฤห์

สามยอดตลอดระยะระยับ

วะวะวับสลับพรรณ

ข้อฟ้าระการกลจะหยัน

จะเยาะยั่วที่หม่มพร

บราลีพิลาศศุภจรูญ

นภศูลประภัสสร

หางหงส์ผจงพิจิตรงอน

ดุจกวัคนภาลัย

๑. เสาวรรณีย์ (รสแห่งความเพลิดเพลีน)

๑.๒ ตอนบรรยายการจัดกองทัพของพระเจ้าอชาตศัตรู

ทัพช้าง

ราชามาตฐบาล

เถลิงหลังคชาธาร

ประเสริฐสง่างามทรง

ควรขัตติยานยรรยง

เพียงพาหนาส่นองค์

สหัสสนัยน์ไคปาน

ครบเต็มเครื่องตั้งหลังสาร

กুবแพรแลदान

ละล้านบรรเจิดเจิดฉ้าน

๑. เสาวรชนี (รสแห่งความเพิดิคเพิดิน)

๑.๒ ตอนบรรยายการจ้ดกกองทัพของพระเจ้าอชาตศัตรู

ทัพม้า

สีกายฝ้ายแซมเกษมขน

ดำข้างด่างปน

กระเลียวเหล่าเหลืองแดงพรรณ

โสภอัสวากรณ์สรรพ

ตาบหน้าพร่าวร

ณเด่นด้ากลกาญจน์มณี

ยาบย่อยห้อยพู่คูดี

ขลุ่่มสวมกรวมสี

สะคาดกนกแถมเกลา

สายถือสายง่องถ่องเพรา

คล้อ่งสอดสายเหา

งามทั้งนังโกถนอาน

๒. นารีปราโมทย์ (รสแห่งความพิศวาส)

นารีปราโมทย์ (รสแห่งความพิศวาส) ได้แก่ บทเกี่ยวพาราตี ไอโธม เป็นรสในทางรักใคร่
เนื้อเรื่องสามัคคีเภทคำฉันท์เน้นเรื่องความรักในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความ
สามัคคีในหมู่คณะเป็นสำคัญ จึงไม่มีรสวรรณคดีนารีปราโมทย์

๓. พิโรธวาทัง (รสแห่งความพิโรธ)

พิโรธวาทัง (รสแห่งความพิโรธ) ได้แก่ บทโกรธ คุณเฉียว บริภาษต่าง ๆ ซึ่งเกิดจาก
อารมณ์เป็นส่วนใหญ่

ตัวอย่าง พิโรธวาทังในสามัคคีเภทคำฉันท์ ตอนพระเจ้าอชาตศัตรูกริ้ววัสสการพราหมณ์ที่บังอาจ
แสดงความคิดเห็นโต้แย้งเรื่องการรุกรานแคว้นวัชชี

เอออุหม่นะมิงชีข้างกระไร

ทุทาสตฤจนะนี้ไฉน

ก็มาเป็น

ศึกบ่ถึงและมิงก็ยังมีเห็น

จะน้อยจะมากจะยากจะเย็น

ประการใด

อวดฉลาดและคาดแกลงเพราะใจ

ขยาดขยั้นมิทันอะไร

ก็หมิ่นกู

๔. สัตลาปังกพิสัย (รสแห่งความโศกเศร้า)

สัตลาปังกพิสัย (รสแห่งความโศกเศร้า) ได้แก่ บทเศร้าโศก คร่ำครวญ เวทนา สงสาร
ตัวอย่างสัตลาปังกพิสัยในสามัคคีเภทคำฉันท์

๔.๑ ตอนวัสสการพราหมณ์อุกลงอาญา

พวกราชมัลโดย	พลโอบยมิใช่เบา
สุดหัตถแห่งเขา	ขณะหวดตีฟังกิ้ว
บงเนื้อก็เนื้อเต็น	พิศเส้นสรีร์ร้าว
ท้าวร้างและทั้งตัว	ก็ระริกระริวไหว
แลหลังละลामโล	ฮิตโ้เลอะหลังไป
เพ่งผาดอนาถใจ	ระกะร่อยเพราะรอยหวาย

๔. สัตตาปัณฑกพิสัย (รสแห่งความโศกเศร้า)

๔.๒ ตอนวัสสการพราหมณ์กราบทูลขอความเมตตาจากกษัตริย์ลิจฉวี

อันข้าพระองค์กษณะนี้	ภยมีจะร้อนใจ
ยิ่งกว่าและหามนุษย์ไหน	จะเสมอเสมื่อนตน
ใคร่เปลื้องประเทืองประณูทุกทุก	ภยมุขประมวดดล
ไรรู้ญาติและขาดมิตรสกล	ชนผู้จะดูตาย
โดยเดียวเพราะอาตุรณแด	และก็แก่ชรากาย
ที่ซึ่งจะพึงสรรณะหมาย	อนุสรบห่อนเห็น

๔. สัตตาบังกพิสัย (รสแห่งความโศกเศร้า)

๔.๒ ตอนวัสสการพราหมณ์กราบทูลขอความเมตตาจากกษัตริย์ลิจนวิ

อันข้าพระองค์กษณะนี้	ภยมิจะร้อนใด
ยิ่งกว่าและหามนุษย์ไหน	จะเสมอเสมื่อนตน
ใคร่เปลื้องประเทืองประณูทุกทุก	ภยมุขประมวดดล
ไริ้ญาติและขาดมิตรสกล	ชนผู้จะดูตาย
โดยเดียวเพราะอาคุณแด	และก็แก่ชรากาย
ที่ซึ่งจะฟังสธนะหมาย	อนุสรบห่อนเห็น
ทราบข่าวขจรกิริติบา	รมิว่าพระองค์เป็น
เอกอัครกษัตริย์สุขุมเพ็ญ	กรุณามหาศาล

กรุงเทพโดนปิด
ก็ไม่เห็นเป็นไร

ก็ยังมี กสิกร
ไทยพาณิชย์
ออมสิน ธนชาติ
ให้ใช้บริการอยู่

ค.ว.ด.

Yim Nilket
คิดว่าดีก็ทำต่อไป